

Consolideren op de agenda

September 2023

Nieuwe woorden onthouden; wat is daarvoor nodig?

Wil je leerlingen nieuwe woorden leren, dan start je altijd met het duidelijk maken van de betekenis: semantiseren. Na het semantiseren moeten leerlingen de nieuwe woorden met hun betekenissen echter ook onthouden. Verhallen noemt deze fase van woordenschatonderwijs **consolideren**: de woorden worden tijdens het consolideren solide vastgelegd in het geheugen. Maar dat gebeurt niet vanzelf! Om te zorgen dat leerlingen nieuwe woorden ook daadwerkelijk onthouden en opslaan in hun langetermijngeheugen is het nodig dat je nieuwe woorden vaak, speels en gevarieerd aanbiedt en herhaalt. Wanneer leerlingen elke dag tussendoor vijf minuten, én eens per week of maand een langere tijd bezig zijn met recent aangeboden woorden, zullen de betekenissen van die nieuwe woorden daadwerkelijk beklijven.

Woorden leren: aanbieden in clusters en heel veel en vaak herhalen

Een bekende en veel gebruikte aanpak bij het aanleren van woorden is de *Viertakt* van Van den Nulft & Verhallen (2009):

1. Voorbewerken

2. Semantiseren

3. Consolideren

4. Controleren

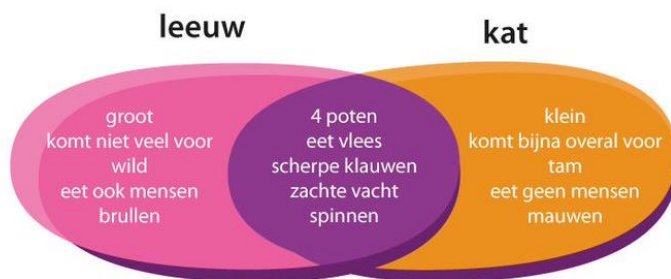
Maar er zijn ook andere aanpakken. Zoals de *Zesstappenaanpak* van Marzano (2011):

1. De leerkracht geeft een omschrijving van het begrip.
2. De leerlingen geven een omschrijving in hun eigen woorden.
3. De leerlingen maken een tekening bij het begrip.
4. De leerlingen vullen de woorden aan met eigen informatie (synoniemen, antoniemen, netwerken, vertalingen in de eigen taal).
5. De leerlingen bespreken de woorden onderling.
6. De leerkracht doet allerlei spelletjes met de woorden.

Welke aanpak je ook kiest, belangrijk is altijd om woorden in clusters aan te bieden en te koppelen aan bestaande kennis. En vaak herhalen is belangrijk: leerlingen zullen woorden bijna nooit in één keer onthouden.

Verbanden leggen tussen woorden: werken met een grafisch model

Losse woorden zonder context of koppeling aan bestaande kennis zijn veel moeilijker om te onthouden dan woorden die wél een context hebben. Context kun je geven door woorden in clusters aan te bieden en daarbij grafische modellen te gebruiken. Een grafisch model is een schema dat zichtbaar maakt wat bepaalde begrippen met elkaar te maken hebben. Dit maakt betekenisrelaties tussen woorden duidelijk.

de overlapper

de woordenkast

Leerlingen leren en onthouden informatie het beste als in de hersenen verschillende gebieden worden geprikkeld. Twee belangrijke gebieden zijn de talige kant en de visuele kant. In het onderwijs krijgt de visuele kant vaak minder aandacht dan de talige kant. Het werken met grafische modellen zorgt ervoor dat leerlingen zowel de talige als de visuele kant gebruiken. Daardoor onthouden leerlingen informatie dus beter. Het werken met beelden is dan ook heel geschikt bij woordenschatonderwijs, doordat leerlingen in één oogopslag zien hoe woorden met elkaar verbonden zijn. Welk model je gebruikt is afhankelijk van de begrippen, maar ook van je doel. Een heel bekend grafisch model is natuurlijk het woordenweb. Maar er zijn nog veel meer voorbeelden van grafische modellen, zoals de overlapper of de woordenkast.

De woordmuur is een must

Om consolideeroefeningen of -spelletjes snel te kunnen doen, is het allereerst handig dat de woorden waarmee leerlingen aan de slag gaan duidelijk zichtbaar op een vaste plek in het lokaal hangen. Dit noemen we de woordmuur. Een woordmuur zorgt er ten eerste voor dat de leerlingen weten om welke woorden het in die week gaat. Bovendien blijven ze zich gedurende het werken aan een bepaald thema of onderwerp bewust van de woorden die daarbij horen. Het is namelijk net als bij het semantiseren ook bij het consolideren van belang dat leerlingen enthousiast blijven om woorden en hun betekenissen te leren. En als leerlingen steeds kunnen terugkijken naar de woorden en de bijbehorende betekenissen, helpt dat. Verder kunnen woorden door de aanwezigheid van de woordmuur gemakkelijker worden herhaald. En je kunt ze aanvullen met een definitie, tekening of grafisch model. Onderzoek heeft uitgewezen dat leerlingen in klassen met grotere hoeveelheden visuele versieringen vaker afgeleid gedrag vertonen dan leerlingen in klassen met minder visuele hulpmiddelen en decoraties (Godwin, 2020). Visuele educatieve hulpmiddelen en geheugensteuntjes, zoals de woordmuur, kunnen alleen effectief zijn als de informatie die ze

bieden overeenstemt met de instructie die leerlingen krijgen, én je er tijdens de les specifiek aandacht aan besteedt. Het is dus van belang dat het een kwalitatief goede woordmuur is. Wat dat inhoudt, kun je lezen in nota bene 20. Een woordmuur valt of staat met de kwaliteit van de visualisaties: dus geen losse woordkaarten, maar clusters. Met afbeeldingen die echt weergeven wat het concept inhoudt. En alleen een woordmuur ophangen als er ook functioneel iets mee gedaan wordt, niet als veredeld behang.

Consolideren op het rooster

Consolideren kan kort en krachtig, én groots en meeslepend plaatsvinden.

Om te voorkomen dat de dag voorbij is en consolideren erbij in is geschoten, helpt het om consolideren op het rooster te zetten. Zo is er zéker elke dag een moment voor kort en krachtig consolideren. Daarnaast kun je op verschillende andere momenten kort met consolideren bezig zijn, bijvoorbeeld bij het naar buiten gaan voor de pauze of tijdens een spel in de gymzaal.

Kort en krachtig

Tip: Zet een doosje met favoriete 5-minutenspelletjes op kaartjes op je bureau. Als er dan even tijd is, heb je ze bij de hand. Je kunt snel aan de slag omdat de te oefenen woorden al op de woordmuur hangen.

Groots en meeslepend

Het is altijd goed om langere tijd bezig te zijn met consolideren. Dat noemt Verhallen groots en meeslepend. Leerlingen werken daarbij in groepjes of in tweetallen. Kies hiervoor maandelijks een vaste dag om een uur of twee te werken met de woorden die je de afgelopen periode hebt aangeboden. Denk aan het schrijven van een verhaaltje met de nieuwe woorden of een wat uitgebreider spel. Het is ook zinvol om leerlingen in een circuitvorm een aantal verschillende spelletjes te laten doen.

Er is niet iedere dag tijd om groots en meeslepend met woordenschat bezig te zijn. Maar kort en krachtig lukt vaak wel.

Tip: Het boek *Op woordenjacht* beschrijft grafische vormen, coöperatieve werkvormen en woordenschatroutines. De werkvormen uit dit boek kun je prima gebruiken om nieuwe woorden te consolideren. Het boek was ook een belangrijke bron voor de consolideringsoefeningen in de *Algemene Handleiding Woordenschat* bij Nieuwsbegrip. Een voorbeeld is de woordposter. Leerlingen verzamelen hier zelf informatie bij een nieuw woord. De woordposter is een uitwerking van stap 4 van Marzano's Zesstappenaanpak, eerder genoemd aan het begin van deze Nota Bene.

Semantiseren en consolideren in Nieuwsbegrip

Het herhalen van woorden is dus belangrijk. Daarbij is het zinvol en leuk om veel variatie in werkvormen te gebruiken.

Laat de doelwoorden gedurende de week terugkomen in je eigen taalgebruik. *Nieuwsbegrip Goud* en *Zilver* bieden wekelijks op elk niveau semantiserings- en consolideringsoefeningen met de doelwoorden uit de basistekst van Nieuwsbegrip. Je vindt hier bijvoorbeeld het script. Het script is net als de semantisering binnen de **two minutes of fame** van Verhallen een uitgeschreven context waarin je gebruikmaakt van de drie uitjes: uitbeelden, uitleggen en uitbreiden. De oefeningen bestaan naast het script onder andere uit een serie semantiseringsopdrachten met grafische modellen bij de doelwoorden en een aantal andere semantiseringsoefeningen. Deze oefeningen staan in de *Handleiding Andere tekstsoort en woordenschat*, die je wekelijks vindt bij Download & print. Bovendien bevat deze handleiding een selectie uit een groot aantal consolideerspelletjes. Daarnaast kunnen de leerlingen online oefenen met de tien doelwoorden. Wil je nog meer weten over het werken met grafische modellen kijk dan in de *Algemene handleiding Woordenschat* bij Nieuwsbegrip, te vinden bij Basismateriaal, tabblad Handleidingen.

Om je te helpen herinneren aan het consolideren, kun je de dagritmekaart downloaden. Deze kun je op diverse manieren inzetten.

Geef de dagritmekaart 'Consolideren' bijvoorbeeld een vast plekje tussen de andere dagritmekaarten. Een andere optie is de kaart 's ochtends al op de tafel van een leerling te leggen, die leerling mag die dag het consolideerspel kiezen of organiseren.

De dagritmekaart vind je in de wekelijkse *Handleiding Andere tekstsoort en Woordenschat*.

Literatuurlijst

- Duerings, J. & Linden van der, B. (2011), *Op woordenjacht*. Maklu
- Marzano, R. J., & Joosten, Ellen. (2011). *Wijs met woorden / Handleiding: Een zesstappenaanpak voor het aanleren van schooltaal*. Bazalt
- Nulft van den, D. & Verhallen, M. (2009). *Met woorden in de weer*. Coutinho Rezulto. *Kwaliteitskaart consolideren School aan Zet*. www.rezulto.nl
- Mulder, J. (2023). *Heeft het ophangen van visuele educatieve hulpmiddelen in de klas, zoals spellingsregels, een positief effect op de leerprestaties van leerlingen?* Kennisrotonde, www.kennisrotonde.nl/vraag-en-antwoord/visuele-educatieve-hulpmiddelen-in-de-klas-effect-leerprestaties
- Algemene Handleiding Woordenschat bij Nieuwsbegrip* (september 2022)

Tekst: **Ineke Schellekens**, auteur bij Nieuwsbegrip

Reageren: nieuwsbegrip@cedgroep.nl

In de Nota Benes schrijven wij regelmatig over allerlei zaken die te maken hebben met begrijpend lezen, schrijven, woordenschat en rekenen, ingegeven door de wetenschap of praktijk. Bekijk een overzicht van alle Nota Benes via www.nieuwsbegrip.nl/page/1052/is-er-een-overzicht-van-de-verschenen-nota-bene-s